

УДК 347.454

Роман Майданик,

доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України,
завідувач кафедри цивільного права юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ А. Б. ГРИНЯКА «ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ЗА ДОГОВОРАМИ ПІДРЯДУ»*

У рецензії аналізується зміст монографії та розглядаються питання удосконалення механізму правового регулювання підрядних відносин, теоретична складова дослідження, запропоновані автором новели правового регулювання, дається загальна оцінка видання.

Ключові слова: механізм правового регулювання, підрядний договір, суб'єкти підрядних зобов'язань, зобов'язання із виконання робіт, розподіл ризиків, заходи оперативного впливу, самозахист.

Здійснене автором дослідження питань правового регулювання відносин за договорами підряду має на сьогодні велику актуальність, оскільки процес реформування законодавства України тісно пов'язаний із необхідністю удосконалення механізму правового регулювання підрядних відносин. Зважаючи на теоретичні напрацювання попередників із цієї проблематики, переосмислення потребує вироблена в часи СРСР концепція правового регулювання підрядних відносин, що будувалася за часів існування командно-адміністративної системи управління державними процесами. Так, аналіз законодавства часів СРСР дає можливість констатувати, що в радянську добу в центрі уваги знаходилися зобов'язання, що ґрунтувалися на директивних планових актах держави. Саме тому дослідження автором теоретичних та практичних проблем правового регулювання підрядних зобов'язань не лише у державному секторі економіки, а й у приватному, з метою розробки нових концептуальних підходів до правового регулювання договірних підрядних відносин, є новелою в українській юридичній науці.

З методологічної точки зору робота має системно-науковий характер. Автор монографії намагається створити цілісне, комплексне уявлення про механізм

правового регулювання відносин за договорами підряду. У сучасних умовах значного оновлення чинного законодавства України у сфері підрядних відносин дослідник акцентує увагу на існуванні значної кількості неузгодженостей та суперечностей при нормативному регулюванні досліджуваних відносин. Так, неузгоджені правові підходи дуалістичного походження до регулювання підрядних відносин у Цивільному та Господарському кодексах України досить часто призводять до колізій у законодавстві. Зокрема, суперечливими видаються законодавчі підходи до правового регулювання підрядних відносин, відображені в статтях 883 і 886 ЦК України та ч. 1 ст. 322 ГК України, в яких за одні й ті самі правопорушення передбачені різні правові наслідки.

На теоретичному рівні автор доволі вдало визначає джерела правового регулювання досліджуваних відносин, відмежовує договори підряду від інших договірних конструкцій, розкриває зміст підрядних договорів, аналізує способи та форми захисту прав та інтересів учасників підрядних правовідносин, особливу увагу приділено розгляду питань розподілу ризиків за договорами підряду.

Вдалою, на нашу думку, є структура роботи. Логічно структуровано зміст

* Гриняк А. Б. Особливості правового регулювання відносин за договорами підряду : монографія / А. Б. Гриняк ; відп. ред. В. В. Луць. — К. : НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2011. — 300 с.

розділів: у першому відображено загальну характеристику механізму та джерел правового регулювання підрядних відносин, другий присвячено поняттю та юридичній природі підрядних договорів, третій — сторонам підрядних договорів, їх правам та обов'язкам, четвертий розділ присвячено розподілу ризиків за договором підряду та особливостям захисту прав та інтересів учасників підрядних правовідносин.

У роботі основна увага спрямована на розв'язання проблем правового регулювання підрядних відносин. Викладене зумовило структуру і зміст усіх розділів роботи, в яких питання правового регулювання досліджуються стосовно підрядних відносин у розрізі двох способів їх регулювання: договірною (індивідуального) та державного (нормативного). Питання правового регулювання інших видів цивільних відносин (речових, позадоговірних тощо) розглядаються лише побіжно, а саме тільки в тих випадках, де це є необхідним для з'ясування питань правового регулювання підрядних відносин.

Слід зазначити, що, як вбачається із монографії, провідною ідеєю роботи є теза про те, що переважним способом правового регулювання підрядних відносин в Україні є саморегулювання, що здійснюється безпосередньо учасниками таких відносин в укладеному між ними підрядному договорі, правила якого можуть відступати від нормативних приписів, закріплених у відповідних актах цивільного законодавства та розрахованих на врегулювання саме таких відносин, крім випадків, коли в актах цивільного законодавства прямо вказано на неможливість відступати від визначених нормативних приписів.

Щодо теоретичної складової дослідження заслуговують на увагу запропоновані критерії та проаналізоване автором розмежування предмета та об'єкта підрядних договорів, розмежування договорів з виконання робіт та договорів з надання послуг, а також визначене автором місце договорів з виконання робіт в систематичі договірних зобов'язань. Так, аналіз закріпленої в ст. 837 ЦК України дефініції договору підряду свідчить, що поняття «робота» розкривається законодавцем через категорію «вчинення дії» або «діяльності». Тобто, коли йдеться про діяльність у формі «робіт», то спожива-

ча власне цікавить кінцевий результат такої діяльності, що набуває певної матеріалізованої форми, тобто такий об'єкт цивільних прав, як «результати робіт». Коли ж йдеться про послуги, як об'єкт цивільних прав, то до уваги береться не сам результат, який споживається при здійсненні діяльності, а дії, які до нього призвели.

Піддано критиці підхід, за яким змішані договори, які не можна віднести до числа вже передбачених правом договірних типів, слід визначати як нові договори, які поки ще не отримали спеціальної регламентації, підпорядковуються загальним положенням зобов'язального права, а за їх недостатності — правилам про найбільш близький договір. У роботі доведено, що із спроби перенесення зазначеного висновку на договори підряду стає зрозумілою неможливість застосування його на практиці, оскільки практично всі підрядні договори поєднують в собі елементи різних договірних конструкцій, причому кількість можливих їх поєднань може бути надзвичайно різноманітною, що ускладнить або взагалі зробить неможливим законодавче присвоєння кожній комбінації свого найменування і розроблення для неї спеціальної норми.

Виходячи із неможливості законодавця розробити вичерпний перелік усіх видів підрядних договорів або дати їхню повну правову регламентацію у ЦК України в монографії обґрунтовується, що шляхом укладення непоіменованих підрядних договорів учасники досліджуваних правовідносин мають можливість самостійно усувати «прогалини» в нормативному регулюванні підрядних відносин, оскільки в непоіменованих договорах сторони на власний розсуд формують зміст підрядного зобов'язання, при цьому їм в підмогу законодавець передбачив статті 6, 7, 8 ЦК України, а також загальні норми зобов'язального права.

Заслужовує на увагу також висновок про те, що при проведенні державних закупівель робіт за результатами конкурсу можуть бути укладені лише ті договори підряду, види яких прямо чи опосередковано зазначені у законодавстві. До договорів на виконання підрядних робіт за державним замовленням, що прямо зазначені в законодавстві, належать договір підряду, договір будівельного підряду та договір підряду на проведення проектних та пошукових робіт. До дого-

ворів на виконання підрядних робіт за державним замовленням, що опосередковано зазначені у чинному законодавстві, належать: договори на виконання геодезичних робіт, договори на виконання гідропроєктних робіт, договори на виконання реставраційних робіт.

У роботі проведено порівняльно-правовий аналіз основних договорів на виконання робіт, на основі чого встановлено, що вони регулюються двома різними кодифікованими актами, презюмується фахове виконання підрядних робіт та відповідність їх результату встановленим законодавством вимогам чи вимогам, що ставляться, презюмується ризик підрядника при виконанні роботи, а також те, що створена за договором підяду річ належить підряднику до моменту прийняття виконаної роботи замовником на праві власності (виняток із згаданого правила становить змінена ст. 876 ЦК України). Відзначено недоречно спробу законодавця в одній ст. 324 ГК України об'єднати договір підяду на проведення проектних та пошукових робіт та договір на проведення науково-дослідних, дослідно-конструкторських та технологічних робіт.

Змістовним є проведене розмежування правових наслідків випадкового знищення предмета чи результату робіт та випадкового знищення чи пошкодження матеріалів, зважаючи на те, що ніхто не захищений від настання під час виконання підрядних робіт несприятливих наслідків, які можуть призвести до знищення матеріалу або й готової речі. Тобто, якщо матеріали, устаткування та інші засоби, що використовувались у процесі виготовлення речі (об'єкта), знищені, то ризики такого знищення покладаються на ту сторону, яка їх надала, за умови відсутності вини обох сторін. В іншому випадку відповідальність за знищення предмета, матеріалів, устаткування та інших засобів покладається на винну сторону.

Однією із заслуг праці є те, що автор провів детальний аналіз чинного законодавства України, норм іноземного законодавства, зокрема директив Євросоюзу, а також практики його застосування. Це дало змогу автору визначити змістовні складові існуючого механізму правового регулювання підрядних відносин, виявити недоліки правового регулювання відносин між їх учасниками, змісту їх правового статусу, розробити конкретні

пропозиції щодо удосконалення вітчизняного законодавства. Так, аналіз структурних елементів механізму правового регулювання дозволив обґрунтувати існування в механізмі правового регулювання підрядних правовідносин схожих на юридичні факти, однак відмінних від останніх за своєю сутністю і правовою природою, юридичних умов — обставин, що внаслідок припису цивільно-правової норми мають певне значення для виникнення, зміни підрядних правовідносин, але безпосередньо не породжують їх і не тягнуть за собою трансформації та не припиняють правові відносини.

Змістовними є, на нашу думку, пропозиції щодо внесення змін до гл. 61 ЦК України, зокрема про необхідність викладу ст. 876 у попередній редакції, доповнення статей 844, 847, 853 ЦК України вказівкою на обов'язок контрагентів здійснювати услякі попередження та повідомлення у письмовій формі. Не викликають заперечень пропозиції дослідника щодо необхідності доповнення ч. 2 ст. 837 ЦК вказівкою на можливість передання не лише результату речі, а й прав на нього, перейменування ст. 856 ЦК тощо.

Слушним є висновок про відсутність системного підходу до правового регулювання підрядних відносин, а закріплений у них законодавчий підхід дозволив автору встановити бажання законодавця визначити: а) права та обов'язки сторін підрядних договорів; б) перелік істотних умов, які мають бути узгоджені сторонами. Загалом погоджуючись із таким підходом щодо закріплення на нормативному рівні прав та обов'язків сторін підрядних договорів, цілком слушним є застереження щодо відображеного у господарському законодавстві прагнення законодавця до встановлення дедалі ширшого кола істотних умов для договорів підяду.

У роботі доречно обґрунтовується право сторін не визначати ціну безпосередньо у договорі підяду, оскільки ціна у договорі підяду може бути визначена або у кошторисі, який містить постатейний перелік затрат на виконання робіт та є додатком до договору, або ж ціна може бути визначена, виходячи із цін, що за схожих обставин, зазвичай, стягуються за аналогічні роботи. Зважаючи на це, автором цілком слушно піддано критиці законодавчий підхід, за яким ціна ви-

знається істотною умовою господарського договору, оскільки за буквальним тлумаченням ч. 2 ст. 189 ГК України підрядні договори в сфері капітального будівництва слід визнавати неукладеним, якщо в договорі відсутня істотна умова.

Зважаючи на те, що договір підряду складається з суми взаємних зобов'язань, що мають усередині договору як вертикальний, так і горизонтальний структурний взаємозв'язок, передбачений сторонами договору, автору вдалось виокремити загальні критерії, що характеризують способи захисту законного інтересу в підрядних правовідносинах: а) вони мають акцесорний характер; б) встановлюються законом або договором; в) забезпечують виконання зобов'язання; г) є мірою цивільно-правової відповідальності або мірою захисту; д) не виключають юрисдикційну форму захисту інтересу кредитора.

Все це свідчить про високий рівень монографічного дослідження.

Проте, на нашу думку, окремі положення монографічного дослідження мо-

жуть бути розвинуті. Наприклад, доречно було б у монографії зупинитися на дослідженні питань типології договорів із виконання робіт. Також доцільно було б розмежувати настання цивільно-правової відповідальності та інших правових наслідків у разі невиконання або нена належного виконання підрядних договорів.

Разом з тим, ці зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку роботи. Слід зазначити, що проведення даного монографічного дослідження доцільне і своєчасне також у зв'язку з тим, що окремі праці, що стосуються підрядних договорів, спрямовані на дослідження лише окремих їх видів, в той час, як комплексне дослідження проблематики правового регулювання підрядних зобов'язань відсутнє.

У цілому дослідження, здійснене А. Б. Гриняком, справляє добре враження. Вважаємо, що монографія «Особливості правового регулювання відносин за договорами підряду» буде корисною широкому колу фахівців у сфері договірної права в цілому та підрядних договорів зокрема.

Майданик Роман. Рецензія на монографію А. Б. Гриняка «Особенности правового регулирования отношений по договорам подряда».

В рецензии анализируется содержание монографии и рассматриваются вопросы усовершенствования механизма правового регулирования подрядных отношений, теоретическая составляющая исследования, предложенные автором новеллы правового регулирования, дается общая оценка издания.

Ключевые слова: *механизм правового регулирования, подрядный договор, субъекты подрядных обязательств, обязательства из выполнения работ, распределение рисков, самозащита.*

Maydanyk Roman. Review on the monograph of A. B. Grynyaka «Features of the legal adjusting of relations after the contracts of work and labour».

In a review maintenance of monograph is analysed and the questions of improvement of mechanism of the legal adjusting of inferior relations, theoretical constituent of research, are examined, offered author of short story of the legal adjusting, the general estimation of edition is given.

Key words: *mechanism of the legal adjusting, inferior agreement, subjects of inferior obligations, obligation from implementation of works, distribution of risks, measures of operative influence, self-defence.*